

DRUŽBENA PARTICIPACIJA MLADIH V SLOVENSKEM ZAMEJSTVU

Uvod

Z raziskovalnim projektom *Mladi v slovenskem zamejstvu: Družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* smo skupina sodelavcev družboslovnih institucij iz matice in zamejstva želeli podrobneje spoznati raznoliko mladinsko stvarnost v obmejnih pasovih štirih sosednjih držav Republike Slovenije. Raziskovalke in raziskovalci Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani (INV), Slovenskega znanstvenega inštituta v Celovcu (SZI), Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik v Celovcu (SNIUJ) in Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu (SLORI) smo med letoma 2013 in 2016 ob finančni podpori Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) izvajali temeljni raziskovalni projekt, ki je vzel v pretres položaj mladih Slovencev v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem. Izsledke projekta smo

v naslednjih treh letih objavili v štirih tematskih zvezkih v skupnem obsegu približno 1300 strani, na katerih smo podrobno analizirali splošni položaj obravnavanih skupin, njihove identitetne opredelitve, jezikovne prakse in modele družbene participacije.

Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu je bila raziskovalna tema tretjega zvezka, ki je postavil pod drobnogled predvsem oblike udejstvovanja v slovenskih društvih in drugih organizacijah civilne družbe. Skladno s temeljnimi mednarodnimi dokumenti o mladih smo namreč predpostavljali, da je izkušnja družbene participacije bistvenega pomena za razvoj mladostnikov, saj jim omogoča vključevanje v procese odločanja in jih motivira za dejavnjšo udeležbo v družbenem, političnem in ekonomskem življenju. Na več mestih smo poudarili osrednjo vlogo participacije mladih v okoljih, kjer so naseljene slovenske narodne manjšine. Društva in prostovoljne organizacije so namreč pomembni socializacijski dejavniki za te skupnosti, saj »posredujejo posameznikom kulturne vzorce, ki so osnova in vir njihove etno-jezikovne identitete« (Susič 2003: 237). Dejavno participacijo mladih je zato treba v teh okoljih izrecno spodbujati, še prej pa te participativne modele ustrezno spoznati, kar smo poskušali s pomočjo metod in instrumentov družboslovnega raziskovanja.

Knjigo sestavlja več poglavij. V uvodnem prispevku Vera Kržišnik-Bukić razgrinja temeljne pojme, koncepte in teoretsko-metodološka izhodišča raziskovalnega projekta. Spoznanja opravljene raziskave so nato po zajetih slovenskih zamejstvih ločeno prikazana in obravnavana, za kar so poskrbele avtorice posameznih poglavij: Zaira Vidau (slovensko zamejstvo v Italiji), Martina Piko-Rustia (slovensko zamejstvo v Avstriji), Katalin Munda Hirnök in Sonja Novak Lukanović (slovensko zamejstvo na Madžarskem) ter Mojca Medvešek in Barbara Riman (slovensko zamejstvo na Hrvaškem). V sklepnem delu knjige avtor pričujočega prispevka povzemam prikazane podatke in jih z namenom iskanja stičnih značilnosti oziroma razlikovalnih točk med seboj primerjam. Ob tem navajam tudi nekaj priporočil, ki naj bodo v pomoč političnim odločevalcem in pristojnim institucijam pri spodbujanju družbene participacije mladih v slovenskem zamejstvu.

Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu: Teoretska izhodišča in pregled opravljenih raziskav

V pasovnem obroču slovenskega zamejstva so bili modeli participacije mladih že večkrat predmet raziskovanja,

* Devan Jagodic, dr. sociologije, direktor in znanstveni sodelavec Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI) v Trstu; d.jagodic@slori.org.

še zlasti v italijanskem (glej npr. Mezgec in Vidali 2009; Jagodic 2009; Vidau 2014; Maver 2015) in avstrijskem kontekstu (glej npr. Pirker 2013; Vavti 2015). Družbeno udejstvovanje mladih so bolj ali manj izčrpno obravnavale tudi nekatere raziskave o društveni dejavnosti Slovencev na Madžarskem (Munda Hirnök 2002) in Hrvaškem (Križnik-Bukić 1995; Riman 2016), svoje mesto pa je našlo tudi v *Akcijem načrtu sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu* Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu iz leta 2011 (*Akcijem načrt* 2011). Večina zgoraj omenjenih raziskav potrjuje ugotovitve mednarodnih raziskav, prinaša pa tudi nekaj izvirnih spoznanj, ki opozarjajo na specifični položaj mladih Slovencev, ki živijo v sosednjih državah Republike Slovenije.

Sodobne raziskave o mladih v zahodnih in posttranzicijskih demokracijah (glej npr. Putnam 2000; *Youth in Europe* 2009; *EU Youth Report* 2015) odkrivajo pomembne spremembe v usmeritvah mladostnikov v primerjavi s preteklostjo, tako kot se pod silovitim pritiskom globalizirane sveta pomembno spreminja tudi sodobna družba. V nasprotju z mladimi v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja, ki sta jih opredeljevala družbena kritika in socialni idealizem, je za sodobne mlade značilna usmerjenost k individualizmu in pragmatizmu. Mladi želijo reševati predvsem praktične probleme, povezane z lastnimi življenjskimi usmeritvami in priložnostmi; splošni družbeni problemi in družbene spremembe jih manj zanimajo, zato pa se toliko bolj posvečajo uspešnosti v poklicu in zasebnosti ter prijateljskim odnosom. Rezultati raziskav nakazujejo splošen upad participacije in vključevanja mladih v organizacije, ki temeljijo na članstvu in prostovoljnem delu.

Naraščajoča negotovost prehoda v odraslost je danes skupni imenovalac mladih ljudi po vsej Evropi, tudi tistih, ki živijo in odraščajo na skrajnih robovih slovenskega zgodovinskega etničnega ozemlja. Tudi mladi v slovenskem zamejstvu svojo življenjsko usodo krojijo znotraj globalnega družbenega vrtnca, ki ni »razdejal« le večjih evropskih urbanih središč, temveč je vplival tudi na geografsko in družbeno bolj obrobne predele. Mladi, ki živijo v teh obmejnih regijah, so danes pri svojih vsakodnevnih izbirah, navadah in življenjskem slogu močno podvrženi vplivu *mainstream* kulture, kar vpliva na postopno zmanjševanje družbene razdalje med manjšinskimi in večinskimi skupinami. Danes se pripadniki slovenske skupnosti, še zlasti pa njene nove generacije, od večinskega prebivalstva dejansko razlikujejo predvsem po jeziku in kulturi, medtem ko so prejšnji elementi diferenciacije polagoma izpuhteli (Brezigar 2017).

Ob porastu intenzivnosti medetničnih stikov (omenimo le razmah mešanih partnerskih zvez, nekoč prisotnih v urbanih središčih, danes pa razširjenih tudi v okoliških naseljih) smo danes priča okrepljenemu širjenju mešanih družbenih okolij, v katerih sta oba elementa – manjšinski in večinski – prisotna drug ob drugem ali se celo prepletata. V nasprotju

s preteklostjo se v nekdanj razmeroma homogena slovenska okolja (manjšinske šole, društva, neformalne skupine) vključujejo tudi pripadniki večinskih skupnosti, kar po eni strani prispeva k demografski krepitvi ključnih manjšinskih družbenih dejavnikov, po drugi pa razkrajja tradicionalno narodnostno strukturo slovenskih skupnosti, ki postaja čedalje kompleksnejša in težje določljiva. Vse več je tudi sestavljenih, večplastnih ali hibridnih identitet, poraja pa se vprašanje, ali so te (še vedno) neizogibno povezane z znanjem in rabo slovenskega jezika oziroma z dejavnim vključevanjem v slovensko družbeno okolje (Jagodic 2017).

Razsežnosti slovenstva so v sodobnem slovenskem zamejstvu v primerjavi s preteklostjo bistveno bolj fluidne in kompleksne, kar še zlasti velja za mlado generacijo. Skladno s teorijo modernizacije se namreč tudi mladi v slovenskem zamejstvu polagoma osvobajajo vnaprej danih fiksacij, njihove biografije pa vse bolj temeljijo na odprtih možnostih, ki jih ustvarjajo svobodno in samostojno (Beck v Sedmak 2009). Če je angažirano udejstvovanje v slovenskih družbenih strukturah v preteklosti temeljilo na askriptivnih kriterijih – kot način vzpostavljanja socialne, kulturne in »narodne« kontinuitete s svojimi (slovenskimi) predniki ali kot podedovana skrb za »obrambo« lastnega jezika in kulture pred pritiskom agresivnega večinskega sosedu – je sodobni participativni model, tudi zaradi ublažitve nekdanjih medetničnih konfliktov, čedalje bolj rezultat svobodnih izbir.

Glede na mednarodne javnomnenjske ankete naj bi si tovrstni »liberalistični« model participacije odločno utiral pot med današnjo mladino. Raziskave, opravljene med mladimi v slovenskem zamejstvu, pa vendarle opozarjajo na določena odstopanja od splošnega trenda, saj meje med predlaganima modeloma – askriptivnim in liberalističnim – tu niso (še) tako ostro zarezane. Še vedno namreč obstajajo skupine mladih aktivistov, ki se (tudi) na podlagi izkušenj svojih staršev ali sorodnikov odločajo za angažirano družbeno udejstvovanje v slovenskih družbenih strukturah. To so večinoma predstavniki t. i. »trdnega jedra« referenčnih skupnosti, ki ga sestavljajo posamezniki z visoko stopnjo narodne samozavesti oziroma vključenosti v slovensko kulturno okolje. V času odpiranja vrat pripadnikom večinske skupnosti si ti mladi z lastnim angažmajem še zlasti prizadevajo za širjenje slovenskega jezika in kulture tudi zunaj običajnih krogov manjšinske skupnosti oziroma v njenih »zunanjih pasovih«.

Raziskave torej kažejo, da ima – kljub vsem spremembam, izzivom in pastem, ki jih prinaša moderna družba – v slovenskem zamejstvu družbena participacija mladih še vedno nezanemarljivo vlogo. Po drugi strani pa podoba, ki nam jo razodevajo, še zdaleč ni enotna, kar si je mogoče razlagati v luči zgodovinsko, prostorsko, politično, kulturno in jezikovno pogojenih situacij. Slovenske narodne skupnosti v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem so namreč svoje etnične značilnosti, kulturo in jezik razvijale v med-

sebojno zelo različnih razmerah. Širši državni in regionalni okvir jim je v različnih zgodovinskih obdobjih nudil drugačna pravna zagotovila, drugačne razvojne možnosti in drugačne razmere za vključevanje v življenje in delo na avtohtonem poselitvenem območju. Poleg tega so posamezne slovenske skupnosti v različnih pokrajinah iste države (npr. v Italiji in Avstriji) različno obravnavane (Nečak Lük 1998). Pogostost, načini in oblike družbene participacije se zato od konteksta do konteksta pomembno razlikujejo.

Raziskava Mladi v slovenskem zamejstvu

Za boljše razumevanje zgoraj prikazanih pojavov smo se v raziskavi Mladi v slovenskem zamejstvu: Družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi oprli na empirične podatke, ki smo jih zbrali z mešanimi kvantitativnimi in kvalitativnimi metodami. V kvantitativnem delu raziskave smo podatke zbirali s polstrukturiranimi vprašalniki, čeprav ni bilo mogoče pripraviti reprezentativnega vzorca mladih, ki bi omogočal statistično posploševanje pridobljenih ugotovitev. V projektni skupini smo se zato odločili za aplikacijo kriterija primerljivosti podatkov oziroma za enako število anketirancev po vseh vključenih slovenskih zamejstvih. Težave pri rekrutiranju statistično konsistentne skupine anketirancev na Madžarskem in Hrvaškem so nas naposled prisilile k omejenemu naboru izpolnjenih anket (60 v vsakem zamejstvu). Metodološki korak vzorčenja smo poskušali vsaj delno nadomestiti s poglobljenim intervjuvanjem, z lastnimi raziskovalnimi izkušnjami in uporabo sorodnih raziskovalnih spoznanj strokovne literature.

Ob povzemanju ključnih spoznanj raziskave je namen pričujočega prispevka oblikovati tudi nekaj priporočil, ki naj bodo v pomoč političnim odločevalcem, manjšinskim zastopniškim organizacijam in vsem drugim dejavnikom, odgovornim za spodbujanje družbene participacije mladih v slovenskem zamejstvu, vključno s pristojnimi institucijami v Republiki Sloveniji. Na podlagi opredeljenih kritičnih dejavnikov smo namreč ugotovili, da je razmere za dvig participacije mladih treba izboljšati v vseh štirih obravnavanih zamejstvih, čeprav na drugačen način in z različnimi poudarki, za kar so potrebni usklajeni napori vseh osrednjih nosilcev možnih sprememb.

Temeljna spoznanja raziskave in priporočila odločevalcem

Temeljna spoznanja raziskave in posledična priporočila strnjeno povzemam po točkah.

Prvi korak na poti do dejavne participacije mladih v slovenskem zamejstvu je njihovo ozaveščanje in informiranje o dogajanju v lastnem slovenskem družbenem okolju. Glede tega raziskava ne prinaša posebno spodbudnih spoznanj, saj večina mladih ne kaže pravega zanimanja, da bi manjšinskemu družbenemu dogajanju dosledno in poglobljeno sledila, marsikdo pa je do njega celo indiferenten. Informacije o lastni slovenski narodni skupnosti mladi pretežno

pridobivajo od družinskih članov ali prijateljev, manjšinski mediji pa imajo določeno težo le v okoljih, kjer je medijska ponudba v slovenskem jeziku dobro urejena, to je v naseljenih prostorih slovenskih narodnih skupnosti v Italiji in Avstriji. Daleč najskromnejši interes za manjšinsko družbeno dogajanje vlada med mladimi Slovenci na Hrvaškem, kar si lahko razlagamo z njihovo razdrobljenostjo in s šibko narodno zavestjo, deloma pa tudi z medijsko »nevidnostjo« tamkajšnjega slovenskega življa. Odgovorne zato pozivamo, naj še zlasti pri slovenski narodni skupnosti na Hrvaškem – pa tudi drugih slovenskih zamejstvih – okrepijo medijsko ponudbo v slovenskem jeziku, pri tem pa naj posebno pozornost namenijo informacijskim kanalom, ki so bližje mlajšim generacijam.

Drugič, skladno z likom sodobnega mladostnika v zahodnih in posttranzicijskih demokracijah se tudi mladi v slovenskem zamejstvu čedalje bolj umikajo v zasebno sfero. V prostem času se najraje družijo s partnerji in z ožjimi prijatelji, poslušajo glasbo, sedijo za računalniki in zahajajo v naravo, le redki pa so dejavni v (slovenskih) društvih, združenjih, krožkih, skupinah ali mladinskih organizacijah. Glede na druge prostočasne dejavnosti mladi družbeni participaciji namenjajo bistveno manj časa; nekoliko bolj razširjene so le pasivne oblike udeležbe, manj pa tiste, ki zahtevajo večjo mero angažiranosti, odgovornosti in časovnega vložka. Za dejavnejše oblike udeležbe se odloča le ožja skupina mladih, medtem ko drugi svoje nesodelovanje opravičujejo s pomanjkanjem časa, z gojenjem drugih interesov ali s skrbjo pred pretirano odgovornostjo. Vzroke za skromno motiviranost je treba iskati tudi v značilnostih trenutnega življenjskega sloga mladih, ki se raje, kot da bi ga soustvarjali, na dogajanje le odzivajo. Podobno je s participacijo v upravnih odborih: mladi so raje udeleženci že pripravljenih dogodkov ali uporabniki storitev, kot pa da bi neposredno sodelovali pri snovanju vsebine, odločanju in vodenju.

Tretjič, med mladimi v slovenskem zamejstvu so tudi angažirani posamezniki, ki se dejavneje udeležujejo v manjšinskih civilnodružbenih organizacijah oziroma njihovih vodilnih telesih. Ti posamezniki ne kažejo le občutka odgovornosti do »svojega« društva, ki ga v številnih primerih podedujejo od staršev, temveč tudi moralno dolžnost, da s svojimi močmi in idejami prispevajo k njegovemu nadaljnjemu obstoju in razvoju. Participacijo v tovrstnih strukturah razumejo – bolj kot priložnost za osebno rast – kot prepotrben prispevek k ohranjanju slovenskega jezika in narodne zavesti, kar v sodobnih razmerah nikakor ni samoumevno. Ob pomanjkanju longitudinalnih raziskav, ki bi preverjale raven participacije obravnavane ciljne skupine v različnih časovnih presledkih, je dokaj težko oceniti, ali je, v primerjavi s preteklostjo, družbeno angažiranih mladostnikov danes več ali manj. V Avstriji in Italiji je dejavna participacija mladih danes še vedno dokaj razširjena, vprašati pa se je treba, ali zaradi upada občutka kolektivne ogroženosti

njihova stopnja angažiranosti še vedno ostaja na primerljivi ravni. Povsem povedno je tudi dogajanje na Madžarskem in Hrvaškem, kjer kot posledico spremenjenih geopolitičnih in družbeno-psiholoških okoliščin v zadnjih desetletjih beležimo nezanemarljiv porast novoustanovljenih slovenskih društev. Vse to bi lahko napovedovalo nov preporod manjšinskega organiziranega delovanja. Ker pa v obeh državah v preteklosti ni bilo ne tradicije ne možnosti družbenega udejstvovanja v narodnostnem smislu, se mora današnja mladina na nove okoliščine in možnosti šele navaditi, zato ostaja raven njihove participacije razmeroma nizka.

Četrtrič, ker je na osebne vzroke za družbeno (ne)participacijo mladih zelo težko vplivati, se zdi pomembno, da odgovorni dejavniki svoje napore usmerijo predvsem v odpravljanje številnih strukturnih pomanjkljivosti mladinske politike. Z raziskavo smo ugotovili, da je v obravnavanih slovenskih zamejstvih organizirana ponudba za mlade (infrastruktura, programi, dejavnosti, storitve) marsikje nezadostna, neprimerna ali nepriljubljena, le redkokdaj pa izhaja iz realne analize potreb. Odgovorne institucije zato pozivamo, naj pred določanjem ukrepov obvezno pridobijo mnenje mladih, ki jih ti ukrepi neposredno ali posredno zadevajo, obstoječo ponudbo pa naj v čim večji meri prilagodijo njihovim realnim potrebam in interesom.

Primerjalna analiza zbranih podatkov je največje strukturne pomanjkljivosti ugotovila v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem, kar si je treba razlagati predvsem z zgodovinskimi in družbenopolitičnimi zapletmi. Tam naseljena slovenska narodna skupnost je začela možnosti družbene participacije bolje izkoriščati šele po osamosvojitvi Hrvaške in Slovenije, ko so bila ustanovljena številna nova slovenska kulturna središča. Kljub zaznani oživitvi organiziranega delovanja skupnosti, še zlasti v kulturi, današnja ponudba še vedno ni sposobna privabiti večjega števila mladih udeležencev ali vsaj interesentov. K trenutni podobni stanja prispeva vrsta različnih vzrokov. Med osnovnimi težavami je skromna infrastruktura slovenskih društev, ki večinoma delujejo v neprimernih prostorih, pogosto registriranih na zasebnih naslovih, omejene finančne dotacije pa jim ne omogočajo, da bi mladim ponudili zanje zanimive in privlačne dejavnosti. Mladi med načrtovanjem študijske ali poklicne poti v Sloveniji v slovenska društva zahajajo predvsem iz pragmatičnih razlogov, povezanih z učenjem slovenskega jezika. Tovrstno izobraževalno ponudbo, tako kot tudi splošno promocijo delovanja slovenskih organizacij med mlajšo populacijo, bi bilo treba v prihodnje okrepiti; raziskava je jasno pokazala slabo ozaveščenost. Nekatera društva si izrecno prizadevajo za vključevanje mladih v lastne vodstvene organe, kar je seveda hvalevredno, vendar pa pogrešamo spodbujanje samoiniciativnosti in samoorganiziranja mladih.

Infrastrukturalna in prostorska stiska sta ključna problema tudi v slovenskem zamejstvu na Madžarskem. Porabje je ruralno območje, ki z delno izjemo Monoštra ne ponuja

ustreznih objektov, namenjenih mladinskim dejavnostim. Čeprav so se po spremembi političnega sistema na Madžarskem leta 1990 tudi tam ustvarile razmere za oživiljeno družbeno participacijo – zaradi ustanavljanja novih slovenskih kulturnih združenj, med njimi tudi mladinskih organizacij – je pri mladini še vedno občutiti precejšnje pomanjkanje »lastnih« prostorov, predvsem za druženje in prirejanje zabav, razvijanje umetniških panog ter zadovoljevanje športno-rekreacijskih potreb. Veliko mladih se zato zateka v večinske družbene strukture, ki ponujajo širši izbor dejavnosti in storitev, kar še dodatno krepi že tako razširjen proces jezikovne asimilacije. Prav zato je nujno treba poskrbeti za okrepitev trenutne ponudbe in jo razširiti na druga interesna področja. Ob kulturnih središčih, ki so temeljnega pomena za ohranjanje slovenske narodne zavesti (mladi se vanje vključujejo tudi po vzoru svojih staršev ali starih staršev), je treba vpeljati tudi drugačne vrste organizacij, projektov ali dejavnosti, kjer naj mladi najdejo svoje mesto in nove priložnosti za utrjevanje jezikovnih veščin v slovenščini. Ustanovitev Društva porabske mladine razumemo kot primer dobre prakse za spodbujanje dejavne participacije mladih, samo po sebi pa nikakor ne more biti kos vsem socialnim, jezikovnim, identitetnim in drugim izzivom, ki jih prinaša šibek družbeni in gospodarski potencial Slovencev na Madžarskem.

Na naseljenih območjih preostalih dveh slovenskih narodnih manjšin so razmere in možnosti za družbeno participacijo mladih nedvomno boljše, čeprav v obeh ugotavljamo nekatere strukturne šibkosti in pomanjkljivosti. V slovenskem zamejstvu v Italiji veliko mladih na primer pogreša ustrezne prostore za spontano druženje in prirejanje zabav, obenem pa opozarjajo na pomanjkanje kakovostnih predavanj v slovenskem jeziku in predvajanj slovenskih filmov. Samostojno mladinsko delo je glede na druga organizirana področja Slovencev v Italiji skromno razvito, z izjemo skavtskih in taborniških skupin, ki imajo že dolgo tradicijo zlasti na Tržaškem in Goriškem, ali tržaškega društva MOSP, ki se uveljavlja s povezovanjem z drugimi manjšinami v Evropi. V nekaterih vaških slovenskih društvih, ki jih vodijo motivirani in sposobni ljudje, nastajajo mladinske sekcije, medtem ko je v mestnem okolju vloga mladih manj vidna in prodorna, čeprav je Dijaški dom Simona Gregorčiča v Gorici pred leti ustanovil mladinski center z zanimivim čezmejnim programom (obiskujejo ga tudi mladi iz Nove Gorice). Zbrana pričevanja izražajo določeno razočaranje nad družbenopolitičnim stanjem v manjšini (mladim nerazumljive so zlasti ideološke delitve, ki izhajajo iz njim nepoznanih časov), predvsem pa nad (ne)odzivanjem vodstvene garniture na potrebe in interese mladih. Očitno mora »vodstvo« skupnosti poiskati nove načine komuniciranja in sodelovanja s svojo »bazo«, predvsem s populacijo mladih ljudi, ki se od njega vedno bolj oddaljuje.

Okoliščine za dejavno družbeno udeležbo mladih so verjetno najboljše urejene v slovenskem zamejstvu v Avstri-

ji. Mladi pripadniki slovenske manjšine na Koroškem, Štajerskem in Dunaju namreč dobro uporabljajo solidno ponudbo infrastruktur, prostorov in dejavnosti, predvsem pa razpolagajo s številnimi enotami (mladinskimi centri, krožki, sekcijami, študentskimi klubi in dijaškimi zvezami), ki jih samostojno vodijo in vzdržujejo. Tako razčlenjenih in organiziranih oblik mladinskega dela v drugih slovenskih zamejstvih ne beležimo, zato je lahko slovenska narodna skupnost v Avstriji nekakšen vzor, ki bi ga bilo dobro posnemati tudi drugje. Kljub dobro urejenim razmeram je dano ponudbo mogoče še izboljšati in dopolniti, kar še zlasti velja za okolja s skromnim številom slovensko govorečega prebivalstva, kjer je zaradi kadrovske podhranjenosti organizirana dejavnost manj razvita in razčlenjena. Na področju politične participacije ugotavljamo, da v nasprotju z drugimi koroška in štajerska mladina ceni pozornost, ki jo manjšinski vodstveni krogi namenjajo vključevanju mladih v procese odločanja in vodenja. Kljub temu pa zanimanje za politiko med mladimi strmo upada, kar si lahko razlagamo tudi z dokajšnjim razočaranjem nad trenutnim manjšinskim političnim scenarijem in za mlado populacijo čedalje bolj nerazumljivimi notranjimi ideološkimi delitvami. Strategijo o postopnem pomlajevanju manjšinskih političnih kadrov bi bilo treba najverjetneje načrtovati skladno z reformo trenutnega predstavniškega sistema, kar seveda ne velja le za slovensko zamejstvo v Avstriji, temveč tudi za vsa druga slovenska zamejstva. Petič, na podlagi ugotovitev raziskave pozivamo odgovorne dejavnike, še zlasti zastopniške organizacije obravnavanih slovenskih manjšin, naj poskrbijo za marsikje odsoten ali vsaj slabo razvit strukturirani dialog z mladimi. Pri spodbujanju dejavne participacije mladih je treba prvenstveno poskrbeti, da: a) bo pozornost mladim realna in konkretna, ne pa zgolj navidezna ali deklarativna, kot se v sodobnem političnem diskurzu žal (pre)večkrat dogaja; b) dialog ne bo le enosmerno informiranje mladih, temveč da se bodo ti nanj lahko tudi odzivali in odgovarjali; c) bo nagovarjanje mladih potekalo čim manj pokroviteljsko, na njim prijazen in razumljiv način ter po ustreznih kanalih (e-participacija, družbena omrežja idr.); č) bodo imeli mladi možnost izražanja svojih stališč in soodločanja na vseh temeljnih področjih manjšinskega družbenega življenja; povsod, kjer je to mogoče, naj se predstavniki mladih vključujejo v delovne skupine za pripravo strategij in ukrepov v korist (manjšinske) skupnosti; d) bodo vzpostavljene primerne strukture za participacijo mladih pri oblikovanju manjšinskih politik – glede na značilnosti posamezne skupnosti je pri tem mogoče uporabiti več možnih mehanizmov, na primer »mladinske kvote« pri volitvah v organe strank ali osrednjih organizacij, podmladke strank ali osrednjih organizacij, mladinske predstavniške skupine (kjer teh ni, naj odločevalci poiščejo ustrezno formulo za ustanovitev predstavniškega telesa, ki bi lahko zastopalo mlade v strukturiranem dialogu); e) nemladinske

članske organizacije (društva, združenja, sindikati itd.), ki prav tako vključujejo mlade člane, same omogočajo in spodbujajo avtonomno organiziranje mladih, izvajanje kakovostnih demokratičnih procesov in učenje participacije. Šestič, za dejavno, odgovorno in angažirano participacijo mladih v slovenskem zamejstvu imajo ključni pomen mladinske organizacije. Te so prepotrebno učno polje, na katerem si mladi krepijo lastne organizacijske sposobnosti, zmožnost sodelovanja v procesih odločanja in sposobnost hitrega odzivanja na družbene izzive. V teh odličnih »telovadnicah« lahko posamezne manjšinske skupnosti vzgajajo svoje prihodnje vodilne kadre, žal pa je samostojno mladinsko delo v slovenskem zamejstvu trenutno bolj izjema kot pravilo. Mladi povečini delujejo v nemladinskih članskih organizacijah, na primer v političnih strankah (tako imenovani podmladki) ter društvi in drugih civilnodružbenih organizacijah (sekcijah, krožkih itd.), mladinsko delo pa je dokaj razširjeno le v slovenskem zamejstvu v Avstriji. Odgovorne dejavnike zato pozivamo, naj za spodbujanje mladinskega dela skrbijo tudi z zagotavljanjem ustrezne finančne, administrativne in infrastrukturne podpore. Mladinske organizacije med drugim potrebujejo ustrezne kadre, saj trenutno to delajo prostovoljci; take dejavnosti pa se težko izvajajo s prostovoljnimi delom. V celotnem slovenskem zamejstvu bi bilo treba poskrbeti za okrepitev in redno financiranje mladinskih organizacij, ki naj pod vodstvom strokovno usposobljenega osebja izrecno skrbijo za oživljanje mladinskega delovanja in vključevanje mladih v svoje vrste.

Sklep: Participacija mladih kot dejavnik kadrovske strategije

Problematiko družbene participacije mladih v slovenskem zamejstvu je treba nujno obravnavati in upravljati (tudi) v okviru prepotrebniških kadrovske politik. Vprašanje (pomankanja) mladih kadrov je ena izmed temeljnih dilem sedanjega in zlasti prihodnjega razvoja vseh štirih slovenskih narodnih manjšin v sosednjih državah Republike Slovenije. Brez postopne medgeneracijske zamenjave ljudi na ključnih razvojnih področjih (političnem, ekonomskem, kulturnem, vzgojno-izobraževalnem, znanstvenem, športnem), predvsem pa na njihovih vodilnih mestih, te skupnosti tvegajo postopno hiranje lastnega družbenega in intelektualnega tkiva, kar je marsikje že opazno. Negativni demografski trendi, asimilacija, čedalje bolj aktualno in razširjeno izseljevanje izobraženih kadrov v tujino, navadno brez povratka, so namreč pojavi, ki jih je nujno treba zaježiti, omejiti ali vsaj upočasniti, to pa je mogoče le z ustreznimi kadrovskimi načrtovanjem. Stopnjuje se torej potreba po strateškem reševanju doslej zanemarjenih ali vsaj neustrezno obravnavanih kadrovske vprašanj. Pridobivanje novih kadrov, skrb za njihovo strokovno rast, izobraževanje in pridobivanje izkušenj, postopno vključevanje mladih v manjšinska družbena telesa in poverjanje odgovornih funk-

cij nikakor ne morejo biti samodejni procesi, temveč rezultat načrtnega, strateškega in premišljenega dela.

Sklepne ugotovitve končujem z nekoliko grenkim priokusom. Pri obravnavanih slovenskih skupnostih trenutno ne opazamo – z izjemo redkih primerov – ustreznih strateških načinov reševanja kadrovskega vprašanja. Skrb za potrebe mladih se sicer v javnem diskurzu neprestano pojavlja, deklarativni podpora pa le redko sledijo konkretni koraki. Mladi so, ravno obratno, pogosto najbolj prezrti del manjšinskih družb, za katerega ni zaslediti posebnih ukrepov. Še najbolj skrb vzbujajoče je popolno pomanjkanje pozornosti, namenjene posameznikom, ki ne izhajajo iz »trdnih jeder« referenčnih skupnosti, temveč se nahajajo v njihovih »zunanjih pasovih« – tam, kjer so skupinske identitete bolj prehodne, kjer je participacija manjša, kjer je znanje slovenskega jezika šibkejša.

V sodobni evlucijski fazi slovenskega zamejstva bi bilo treba prihodnost obravnavanih skupnosti oblikovati prav v teh »sivih« ali »mavričnih« conah, ki so, številčno gledano, vse bolj konsistentne. To pa je odvisno od tega, ali je mogoče te mlade posameznike potegniti iz zunanjih obročev proti jedru skupnosti. Če želimo v sosednjih državah Republike Slovenije ohraniti hrabro, vitalno in organizirano slovensko družbo, v kateri bodo ljudje dejavno prispevali k njenemu razvoju, moramo nujno poskrbeti za povečano participacijo vseh njenih mladih pripadnikov, in to ne glede na stopnjo njihove trenutne vključenosti v slovensko okolje. Za doseg tako ambicioznega cilja pa nujno potrebujemo pogumnejši pristop in ustrezno razvojno vizijo.

Literatura in viri

AKCIJSKI NAČRT sodelovanja in podpore mladim Slovencev v zamejstvu in po svetu. Ljubljana: Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, 2011; http://www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/pageuploads/USZS_Akcijski_nacrt_MLADI_v_zamejstvu_in_po_svetu.pdf, 16. 12. 2016.

BREZIGAR, Sara: Slovenska skupnost v Italiji med preteklostjo in prihodnostjo. V: Norina Bogatec in Zaira Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT – SLORI, 2017, 21–30.

EU Youth Report 2015. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016; http://ec.europa.eu/youth/library/reports/youth-report-2015_en.pdf, 14. 6. 2016.

JAGODIC, Devan: Družbena participacija mladih v obmejnih območjih na stičišču med Italijo in Slovenijo. V: Devan Jagodic in Zaira Vidali (ur.), *Mladina na prehodu: Mladi Tržačani pred izzivi postmoderne družbe, evropskih integracijskih procesov in medkulturnega sobivanja*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut, 2009, 65–87.

JAGODIC, Devan: Slovenci v Italiji: Poselitveni prostor in demografsko gibanje. V: Norina Bogatec in Zaira Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlin-*

skega zidu do izzivov tretjega tisočletja. Trst: ZTT – SLORI, 2017, 40–49.

KRŽIŠNIK BUKIĆ, Vera: O narodnostnem in kulturnem samoorganiziranju Slovencev na Hrvaškem v 20. stoletju. V: Vera Kržišnik Bukić (ur.), *Slovenci v Hrvaški*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995, 133–188.

MAVER, Martin: Šola, družina in zunajšolske dejavnosti. Raziskava o jezikovnem sestavu in splošni angažiranosti mladih, ki obiskujejo šole s slovenskim učnim jezikom v tržaški in goriški pokrajini ter večstopenjsko šolo s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru. Trst: ZSŠDI – SLORI, 2015.

MEZGEC Maja in Zaira Vidali: Medgeneracijsko sobivanje v društvi slovenske narodne skupnosti v Italiji: Dodana vrednost ali problem? V: Devan Jagodic in Zaira Vidali (ur.), *Mladina na prehodu: Mladi Tržačani pred izzivi postmoderne družbe, evropskih integracijskih procesov in medkulturnega sobivanja*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI, 2009, 44–64.

MUNDA HIRNÖK, Katalin: Pogled na kulturno življenje v občini Železna Kapla-Bela. V: Boris Jesih, Vladimir Wakounig in Albina Nečak Lük (ur.), *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru. 3. Občina Železna Kapla-Bela/Eisenkappel-Vellach*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2002, 121–132.

NEČAK LÜK, Albina: Uvod. V: Albina Nečak Lük (ur.), *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1998, 7–18.

PIRKER, Jürgen: *Wir sind Kärnten = Mi smo Koroška: Jugend, Begegnung und politische Bildung in Volksgruppenfragen*. Baden-Baden: Nomos, 2013.

PUTNAM, Robert D.: *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster, 2000.

RIMAN, Barbara: 130 let slovenskega združevanja na Hrvaškem. V: Danijel Grafenauer in Katalin Munda Hirnök (ur.), *Raznolikost v raziskovanju etničnosti*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2016.

SEDMAK, Mateja: Identitetne podobe etničnih manjšin. V: Mateja Sedmak (ur.), *Podobe obmejnosti*. Koper: Založba Annales, 2009, 61–94.

SUSIČ, Emidij, Socializacija, asimilacija in pravni položaj. *Acta Histriae* 11/2, 2003, 237–254.

VAVTI, Štefka: *Fešte ali politično delo? Participacija mladih Slovencev na avstrijskem Koroškem*. Celovec in Dunaj: Drava, 2015.

VIDAU, Zaira: Prostočasne dejavnosti in medkulturni odnosi mladih pripadnikov slovenske narodne skupnosti v Italiji. V: Devan Jagodic, Maja Mezgec in Zaira Vidau (ur.), *Poročilo o raziskovalnem projektu Profil mladi*. Neobjavljeno gradivo. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI, 2014.

YOUTH in Europe – A statistical portrait. Luxembourg: Eurostat Press Office, 2009; <http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1668203/YouthinEurope.pdf/40f42295-65e4-407b-8673-95e97026da4a>, 30. 6. 2016.